

УДК 377.3.011.3.015.31:631

Віталій БАРБІНОВ, аспірант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ РОБІТНИКІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В ПРОЦЕСІ ЇХНЬОЇ ПІДГОТОВКИ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

VITALII BARBINOV, Postgraduate Student, V. H. Korolenko Poltava National Pedagogical University, Ukraine Master of production studies of the SEI "Poltava center for vocational education"

PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE WORKERS OF THE AGRARIAN SECTOR IN THE PROCESS OF THEIR PREPARATION ON THE BASIS OF A COMPETENT APPROACH IN VOCATIONAL SCHOOLS

У статті розглянуто особливості застосування компетентнісного підходу в навчальному процесі професійно-технічних навчальних закладів. Доведено, що компетентнісний підхід не є чимось абсолютно новим, він не заперечує усі поняття, якими оперує професійно-технічна освіта, а лише оновлює, покращує, змінює напрями застосування традиційних освітніх технологій. Визначено структуру компетентності фахівця, виокремлено основні компетентності, якими має володіти майбутній робітник аграрної галузі після завершення навчання у професійно-технічному навчальному закладі. Встановлено, що формування компетентності майбутнього фахівця здійснюється через зміст освіти, яка передбачає не тільки перелік навчальних предметів, а й професійні навички та вміння, які формуються у процесі оволодіння предметом.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентності, робітник аграрної галузі, професійно-технічний навчальний заклад.

Summary. The article deals with the peculiarities of applying the competence approach in the educational process of vocational and technical educational institutions. It is proved that the competence approach is not something completely new, it does not deny all the concepts used by vocational education, but only updates, improves, changes the

directions of application of traditional educational technologies. The structure of the competence of the specialist is determined, the main competencies to be owned by the future worker of the agrarian sector after the completion of training at the vocational and technical educational establishment are identified. It is established that the formation of competence of the future specialist is carried out through the content of education, which includes not only the list of educational subjects, but also the professional skills and skills that are formed in the process of mastering the subject.

Key words: competence approach, competence, agrarian sector worker, vocational and technical educational institution.

Meta: розглянути та проаналізувати професійні компетентності майбутніх робітників аграрної галузі у процесі їхньої підготовки на засадах компетентнісного підходу у професійно-технічних навчальних закладах.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проведення в Україні структурних реформ, забезпечення стійкого зростання економіки, умов для ведення господарської діяльності на інноваційних засадах, у тому числі в аграрній галузі, позначається на збільшенні кількості нових робочих місць, насамперед, високотехнологічних. З огляду на це зростає необхідність у професійно компетентних робітниках аграрної галузі з широкими кваліфікаціями, здатних розв'язувати складні виробничі зав-

дання. Відповідно актуалізується питання професійної підготовки кваліфікованих робітників аграрної галузі. Тут відбувається бурхливий перехід на інноваційний шлях розвитку, тому так необхідна адекватна професійно-технічна підготовка трудових ресурсів. Упровадження приватної власності в селі об'єктивно зумовило перехід до ефективної зайнятості. Це означає, що приватний бізнес, керуючись економічною доцільністю, не може і не хоче утримувати всіх бажаючих працювати в сільськогосподарському виробництві. У зв'язку з цим змінилися вимоги до фахової, зокрема, професійно-технічної підготовки найманого працівника, який має бути спеціалістом широкого профілю, а до цього аграрні навчальні заклади поки що повною мірою не готові.

Аналіз досліджень і публікацій. Професійна підготовка фахівців аграрної галузі, формування професійної спрямованості та компетентності окремих складових у професійній підготовці знайшли відображення у працях науковців В. Боголобова, І. Будик, С. Виговської, Н. Журавської, П. Лузана, В. Свистуна, Р. Сопівника та інших. Дослідження теоретико-методологічних засад компетентнісного підходу здійснювали Н. Бібік, Е. Зеєр, І. Зимня, А. Маркова, О. Овчарук, О. Пометун, С. Раков, О. Савченко, Ю. Татур, А. Хуторський; впровадженню даного підходу у професійну підготовку фахівців значну увагу приділили А. Алексюк, В. Євдокимов, А. Капська, С. Козак, М. Лазарєв, Л. Нічуговська, В. Олійник, О. Рома-

новський, В. Сидоренко, Т. Сорочан. Водночас проблема формування готовності майбутніх робітників аграрної галузі до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу практично не вивчалася.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичний аналіз питання дослідження засвідчує, що розширення спектру послуг із технічного обслуговування та ремонту аграрної техніки пов'язане з економічним піднесенням України, утвердженням ринкових відносин. Зазначене вище актуалізує проблему фахово спрямованої професійної підготовки майбутніх робітників аграрної галузі у професійно-технічних навчальних закладах як вагому складову загальної суспільної практики. Відтак затребуваними є робітники, спроможні максимально швидко й ефективно розв'язувати комплексні фахові завдання. Складність новочасної техніки, підвищення добротності технічного обслуговування вимагає не тільки високої кваліфікації, але й самостійності, соціальної та професійної відповідальності, конкурентної здатності, готовності в мінімальний термін адаптуватися і здійснювати професійні дії в часто змінюваних умовах. Важливу роль у виконанні функціональних обов'язків відіграють показники комунікабельності та високої психологічної культури, творчого підходу до діяльності, готовності до постійного професійного зростання, здатності до співпраці тощо.

Сьогодні змінити ситуацію щодо підготовки робітників аграрної галузі ППНЗ може компетентнісний підхід. Він висунув на перше місце не інформованість учня, а вміння вирішувати ним проблеми, що виникають у таких ситуаціях, як у: 1) пізнанні та поясненні явищ навколишньої дійсності; 2) освоєнні сучасної аграрної техніки і технологій; 3) взаєминах людей, етичних нормах, оцінці власних учинків; 4) практичному житті при виконанні соціальних ролей професіонала, громадянина, члена сім'ї, покупця, клієнта тощо; 5) правових нормах; 6) виборі професії аграрія та оцінці своєї готовності до навчання у ППНЗ, що надає можливості орієнтуватися на сучасному аграрному ринку праці; 7) необхідності вирішувати власні проблеми: життєвого самовизначення, вибору стилю і способу життя, місця майбутньої професійної діяльності аграрія у своєму житті тощо [2].

Проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців у процесі навчання у професійно-технічному навчальному закладі привертає

увагу багатьох учених. Зацікавленість аспектами формування професійної компетентності зумовлена: переходом світової спільноти до інформаційного суспільства, де пріоритетним вважається не просто нагромадження майбутніми фахівцями знань, предметних умінь і навичок, але формування уміння вчитися, оволодіння навичками пошуку інформації, здатності до самонавчання упродовж життя.

Загалом поняття "підхід" означає певну сукупність різноманітних засобів та прийомів, які діють певним чином на когось. У науковому розумінні даний термін тлумачиться як вихідна позиція, що складає основу дослідницької діяльності. Це орієнтує людину на постійне професійне й особистісне самовдосконалення, самостійний пошук нових знань, самостійний розвиток необхідних умінь та навичок [3].

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що у професійній педагогіці немає однозначного підходу до розуміння поняття "компетентнісний підхід". Різні автори вкладають різний зміст у це поняття.

Так, Н. Нагорна вважає, що компетентнісний підхід – ставлення на перше місце не поінформованості учня, а його вміння розв'язувати проблеми, що виникають у пізнавальній, технологічній і психічній діяльності, у сферах етичних, соціальних, правових, професійних, особистих взаєминах. З огляду на це зазначений підхід передбачає такий вид змісту освіти, який не зводиться до знань нево-орієнтованого компонента, а передбачає цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, компетенцій [5].

Компетентнісний підхід розуміють як спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток ключових (базових, основних, надпредметних) і предметних компетентностей особистості [6].

Як бачимо, компетентнісний підхід не є чимось абсолютно новим, він не заперечує усі поняття, якими оперує професійно-технічна освіта, а лише оновлює, покращує, змінює напрями застосування традиційних освітніх технологій.

Задоволення потреб суспільства вимагає від сучасного випускника ППНЗ високої культури, глибокої моральності, сформованої системи цінностей і переконань, громадянської позиції, зацікавленості в розвитку власного творчого потенціалу, здатності до інноваційної діяльності, самовдосконалення, профес-

ійної активності тощо. У зв'язку з цим одним з основних завдань поряд з формуванням гармонійно розвиненої особистості є завдання формування професійно компетентного фахівця.

Ураховуючи основні положення компетентнісного підходу в педагогічній науці, зміст професійної підготовки майбутніх робітників аграрної галузі полягає в організації навчального процесу, який спрямований на формування необхідних професійних компетентностей. Метою навчального процесу у ППНЗ є підготовка фахівців, компетентних у відповідній галузі та здатних до належного виконання професійних завдань, які володіють необхідною теоретичною інформаційною базою, мають сформовані професійні вміння та навички, що входять до відповідних професійних компетенцій. Особливості професійної діяльності робітників аграрної галузі характеризуються комплексом загальнопрофесійних вимог до випускників професійно-технічних навчальних закладів, задекларованих у стандарті: раціонально організувати та ефективно використовувати робоче місце; дотримуватися норм технологічного процесу; не допускати браку в роботі; знати й виконувати вимоги нормативних актів з охорони праці та навколишнього середовища, дотримуватися норм, методів і прийомів безпечного ведення робіт; використовувати у випадку необхідності засоби попередження й усунення природних і непередбачених негативних явищ (пожежі, аварії, повені тощо); знати інформаційні технології в обсязі, що є необхідним для виконання професійних обов'язків; володіти обсягом знань із правових питань галузі, основ ведення підприємницької діяльності, правової бази розвитку підприємства, механізму заснування власної справи, державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, підприємницького права, підприємницької діяльності та трудового законодавства в межах професійної діяльності.

Сучасна педагогічна наука пояснює компетентність у загальному та у більш вузькому сенсі. У першому випадку вона визначається як певний рівень соціальної зрілості людини, її готовності до певного виду діяльності, що забезпечує існування в суспільстві, здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, виконувати поставлені завдання. У другому випадку, компетентність – це міра інтегрованості людини в діяльність, наявність розвинутого світогляду, ціннісного ставлення до діяльності та предметів. Компетентність

виступає поєднанням певного пізнавального потенціалу та практичних навичок з метою активної участі особистості в соціальних та економічних процесах суспільства [1].

Формування компетентності майбутнього фахівця здійснюється через зміст освіти, що передбачає не тільки перелік навчальних предметів, а й професійні навички та вміння, які формуються у процесі оволодіння предметом. Усе це у комплексі розвиває особистість майбутнього фахівця таким чином, щоб він володів способами саморозвитку та самовдосконалення, що й забезпечує ефективне функціонування учня як суб'єкта-професіонала в системі "людина – людина", тобто підготовку компетентного працівника, котрий відповідає вимогам сьогодення; наділеного якостями, знаннями, вміннями, необхідними для того, щоб бути конкурентоздатним і життєздатним. Існують різні підходи до визначення компетентності фахівця.

Так, наприклад, Н.Тализіна вважає, що він повинен відповідати трьом складовим: знанням, вмінням, навичкам. У їх число входять:

- якості, які відображають ставлення до роботи, працьовитість, увагу, творчий підхід, характеризують загальний стиль поведінки і діяльності: старанність, самостійність, вірність слову, авторитетність, активність та енергійність;
- розумові здібності: гнучкість, прозорливість, далекоглядність;
- адміністративно-організаторські здібності: вміння створити трудову атмосферу, керувати людьми, постояти за колектив, знатися в людях, переконувати їх;
- знання: професійні, загальнокультурні, інформованість про професійну діяльність;
- вміння: вирішувати поставлені завдання, працювати з літературою, планувати діяльність тощо [7, с. 46].

До структури компетентності вітчизняні вчені часто вводять знання, вміння, ставлення і досвід. Знання майбутнього фахівця тлумачать як результат здійснення діяльності та чинник постійного навчання протягом життя. Уміння передбачає цілеспрямоване виконання дії. Ставлення окреслюють як підхід до суб'єктів та об'єктів діяльності, а також до самого себе, свого особистісного і професійного розвитку [8]. В процесі розвитку знань, умінь і ставлень народжується професійний та особистісний досвід як осмислений і зас-

воєний людиною простір життєдіяльності. Дослідники переконують, що компетентність як сукупність знань, умінь, ставлення та досвіду ефективно реалізується в поведінкових виявах, у тому числі і професійному середовищі.

Проаналізувавши структурні компоненти компетентності фахівця, виокремимо основні компетентності, якими має володіти майбутній робітник аграрної галузі після завершення навчання у професійно-технічному навчальному закладі:

- оволодіння системою професійних компетенцій в аграрній галузі на рівні вимог світових стандартів з урахуванням технологічних змін та інновацій у вітчизняній ринковій економіці;
- вироблення свідомого ставлення до праці, вміння включитись у виробничі відносини;
- орієнтація на неперервне вдосконалення методів професійної діяльності;
- розвиток творчої інтелектуальної особистості фахівця аграрної сфери, формування мобільності та адаптивності до нових умов господарювання;
- стимулювання постійної зацікавленості в подальшому професійному розвитку;
- наявність загальних відомостей про техніку й технології як важливі складові сучасної технологічної діяльності;
- знання й розуміння історії та основних тенденцій розвитку техніки й технологій;
- оволодіння основними функціональними елементами технічних систем, принципами дії, побудови та функціонування найпростіших знарядь праці, машин і технічних систем;
- розуміння ролі техніки в житті суспільства, створенні матеріально-технічної бази виробництва;
- можливість практично застосувати техніку й технології у різних галузях господарства.

Організація навчального процесу у професійно-технічних навчальних закладах на засадах компетентного підходу дозволить майбутнім робітникам здійснювати свою професійну діяльність на основі отриманої професійної підготовки на кількох рівнях:

1) стереотипний (рівень використання) – вміння використовувати налагоджену систему (об'єкт діяльності) під час виконання певних завдань діяльності та знання призначення об'єкта і його основних властивостей (характеристик);

2) операторський – вміння готувати (налагоджувати) систему й керувати

нею під час виконання певних завдань діяльності та знання принципу (основних особливостей) побудови і принципу дії системи на структурно-функціональному рівні;

3) експлуатаційний – вміння під час виконання певних завдань тестувати й аналізувати роботу системи з метою виявлення та усунення пошкоджень і знання методів аналізу функціонування системи та пошуку й усунення пошкоджень;

4) технологічний – вміння під час виконання певних завдань діяльності здійснювати розробку систем, які відповідають заданим характеристикам (властивостям), і знання методів синтезу, технологій розробки систем та способів їх моделювання;

5) дослідницький – вміння проводити дослідження систем з метою перевірки їх відповідності заданим властивостям, вміння обирати з множини систем, що дозволяє найбільш ефективно вирішувати завдання діяльності, знання методики дослідження систем та методів оцінювання ефективності їх застосування.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Результат підготовки майбутніх робітників аграрної галузі до професійної діяльності на засадах компетентного підходу дає змогу особі виконувати трудові функції, швидко адаптуватися до змін у професійній діяльності, мобілізувати персональні ресурси, необхідні для ефективного вирішення професійних завдань у типових і нестандартних ситуаціях, та включає ціннісне ставлення робітника до цих ситуацій; визначає рівень його професійної компетентності. Ключові компетентності, наприклад, інтегрований результат освіти, відображають загальні здібності й вміння (психологічні, когнітивні, соціально-особистісні, інформаційні, комунікативні), що дають змогу розуміти ситуацію, досягати успіху в особистому і професійному житті, набувати соціальної самостійності та забезпечують ефективну професійну й міжособистісну взаємодію. Урахування тенденцій професійної підготовки фахівців аграрної галузі дає можливість: оновити зміст навчання та методи викладання дисциплін та поширення знань; розширити доступ до всіх рівнів освіти, реалізувати можливість її одержання великою кількістю молодих людей, водночас і тих, хто не може навчатись у ВНЗ за традиційними формами внаслідок браку фінансових або

фізичних можливостей, професійної зайнятості, віддаленості від великих міст, престижних навчальних закладів тощо; реалізувати систему безперервної освіти впродовж життя як довузівську; індивідуалізувати навчання за умови масовості освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Видишко Н. В.* Трансформація ПО в інформаційному суспільстві / Н. В. Видишко // *Наук. записки*. – Серія : педагогіка і психологія. – Вінниця : Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, 2005. – Вип. 16. – С. 203–207.

2. *Герлянд Т.* Компетентнісний підхід як управлінський механізм проектування ефективної загальноосвітньої підготовки майбутніх кваліфікованих робітників-аграріїв / Т. Герлянд // *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи*: зб. наук. пр. / [ред. кол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – К. : Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2014. – Вип. 5. – К. : "НВП Поліграфсервіс". – С. 56–72.

3. *Ігнатенко Г. В.* Професійна педагогіка: навчальний посібник / Г. В. Ігнатенко, О. В. Ігнатенко. – К. : Видавничий Дім "Слово", 2013. – 352 с.

4. *Коваль Л. В.* Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: технологічна складова: [монографія] / Л. В. Коваль. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – 375 с.

5. *Нагорна Н. В.* Формування у студентів понять компетентності й компетенції / Н. В. Нагорна // *Виховання і куль-*

тура. – 2007. – № 1–2 (11–12). – С. 266–268.

6. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: монографія / [Андрющенко В. А., Зязюн І. А., Кремень В. Г. та ін.]; за ред. В. Г. Кременя. – К.: Наукова думка, 2003. – 853 с.

7. *Талызина Н. Ф.* Пути разработки профиля специалиста / Талызина Н. Ф., Печенок Н. Т., Хихловский Л. Б. – Саратов : Изд. Саратовского университета, 1987. – 173 с.

8. *Чернышов О.* Вprowadzenia kompetentnisno-zorientovanogo pidkhodu. – Режим доступу: <http://pld.org.ua/index.php?go=Pages&in=view&id=586>.

REFERENCES

1. *Vydyshko N. V.* Transformatsiia PO v informatsiinomu suspilstvi / N. V. Vydyshko // *Nauk. zapysky. Seriia : pedahohika i psykhohohiia*. – Vinnytsia : Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet im. M. Kotsiubynskoho, 2005. – Vyp. 16. – S. 203–207.

2. *Herliand T.* Kompetentnisnyi pidkhid yak upravlinskyi mekhanizm proektuvannia efektyvnoi zahalnoosvitnoi pidhotovky maibutnykh kvalifikovanykh robitnykiv-ahraryiv. *Modernizatsiia profesiinoy osvity i navchannia: problemy, poshuky ta perspektyvy*: zb. nauk. pr. / [red. kol. : V.O. Radkevych (holova) ta in.]. – K.: Instytut profesiinotekhnichnoy osvity NAPN Ukrainy, 2014. – Vyp. 5. – K. : "NVP Polihrafservis". – С. 56–72.

3. *Ihnatenko H. V.* Profesiina pedahohika: navchalnyi posibnyk / H. V. Ihnatenko, O. V. Ihnatenko. – K. : Vydavnychiy Dim "Slovo", 2013. – 352 s.

4. *Koval L.V.* Profesiina pidhotovka maibutnykh uchyteliv pochatkovoy shkoly: tekhnolohichna skladova: monohrafiia. – Donetsk: Yuho-Vostok, 2009. – 375 s.

5. *Nahorna N. V.* Formuvannia u studentiv poniat kompetentnosti y kompetensii // *Vykhovannia i kultura*. – 2007. – № 1–2 (11–12). – S. 266–268.

6. *Neperervna profesiina osvita: filosofiia, pedahohichni paradyhmy, prohoz: monohrafiia* / V. A. Andriushchenko, I. A. Ziaziun, V. H. Kremen, S. D. Maksymenko, N. H. Nychkalo, S. O. Sysoieva, Ya. V. Tsekhmistr, O. V. Chalyi; za red. V. H. Kremenia. – K.: Naukova dumka, 2003. – 853 s.

7. *Taluzyna N.F., Pechenok N.T., Khykhlovskyi L.B.* Puty razrobotky profylya spetsyalysta / N. F. Taluzyna, N. T. Pechenok, L. B. Khykhlovskyi. – Saratov, yzd. Saratovskoho unyversyteta, 1987. – 173 s.

8. *Chernyshov O., Chernikova L.* Vprovadzhenia kompetentnisnozorientovanoho pidkhotu. – Rezhym dostupu: <http://pld.org.ua/index.php?go=Pages&in=view&id=586>.

Стаття надійшла 29.01.2018 р.